

Ekspertiis Haage pärnadele

Hendrik Relve

1.Asukoht ja puude paigutus

Haage pärnad asuvad Tartu maakonnas Tähtvere vallas Haage külas Haagemõisa tee 4 kinnistul (katastritunnus 83101:004:0291) (vt. skeem 1).

Skeem 1. Haagemõisa tee 4 kinnistu. Pärnade asukoht tähistatud punasega. Allikas: Maaameti kaardiserver.

Viies pärnatüvest kolm (skeemil 2 tähistatud P2,P3,P4) on maapinna lähedal kokku kasvanud. Üks eraldi kasvav puu asub neile väga lähedal, 1 m kaugusel (skeemil 2 tähistatud P1). Viies pärnapuu (skeemil 2 tähistatud P5) asub natuke kaugemal, lähimast (P1) 3 m kaugusel.

Puud asuvad eluhoone ja kuuri vahetus läheduses. Puude kaugus maja nurgast on 10 m, kaugus kuurist on veidi rohkem.

Skeem 2. Pärnade paigutus. Viis puud on tähistatud P1, P2, P3, P4, P5. Allikas Maa-ameti kaardiserver

2. Uurimine

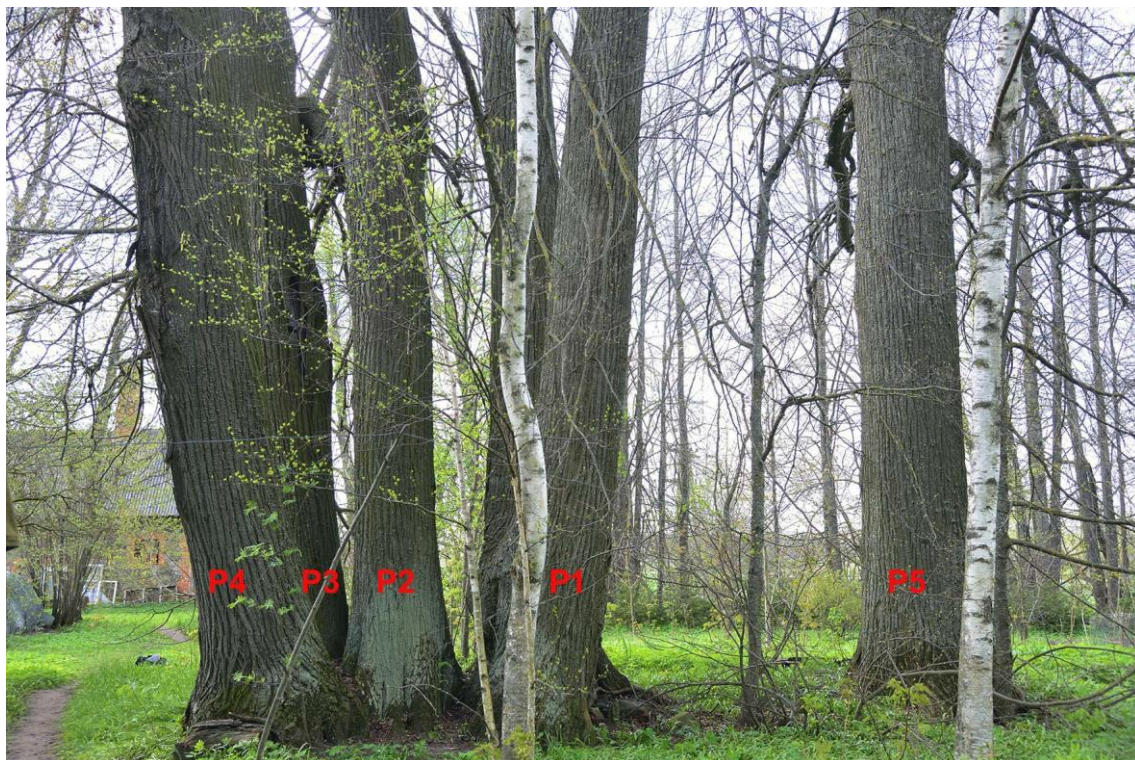
Ekspertiisi tein 19. mail 2017 aastal. Mõõtsin puude tüvede ümbermõõdud rinnakõrguselt (1,3 m maapinnast) ning kõrgused (kasutatud laser kõrgusmõõtjat Nikon Forestry Pro). Kõrguse mõõtmine oli raskendatud, sest puud on igast ilmakaarest ümbritsetud ehitiste ja teiste puudega ning seepärast ei ole tihti võimalik eemalduda puust piisavale kaugusele, kust oleks näha kogu tüvi maapinnast kuni ladvani.

Hindasin ka puude tervislikku seisundit, ohustatust, dendroloogilist, esteetilist ja kultuuriloolist väärtust ning ohtlikust hoonetele. Puude lähedal asuva maja elanikuga suhelda ei õnnestunud, sest ust koputuse peale ei avatud. Ukse kõrval seisis teade, et omanik ilma ette teatamata jutule ei võta.

3. Puude kirjeldus

3.1. Mõõtmised

Puude tüvede **ümbermõõdud** rinnakõrguselt olid järgmised (vt. puude tähistusi skeemil 2). 3,65 m (P1), 3,55 m (P2), 3,34 (P5), 2,73 m (P3), 2,54 m (P4). Kolmel maapinna lähedal kokku kasvanud tüvel (skeemil 2 tähistatud P2,P3,P4) oli võimalik mõõta ka ühine ümbermõõt maapinna lähedalt ning see oli 6,4 m.

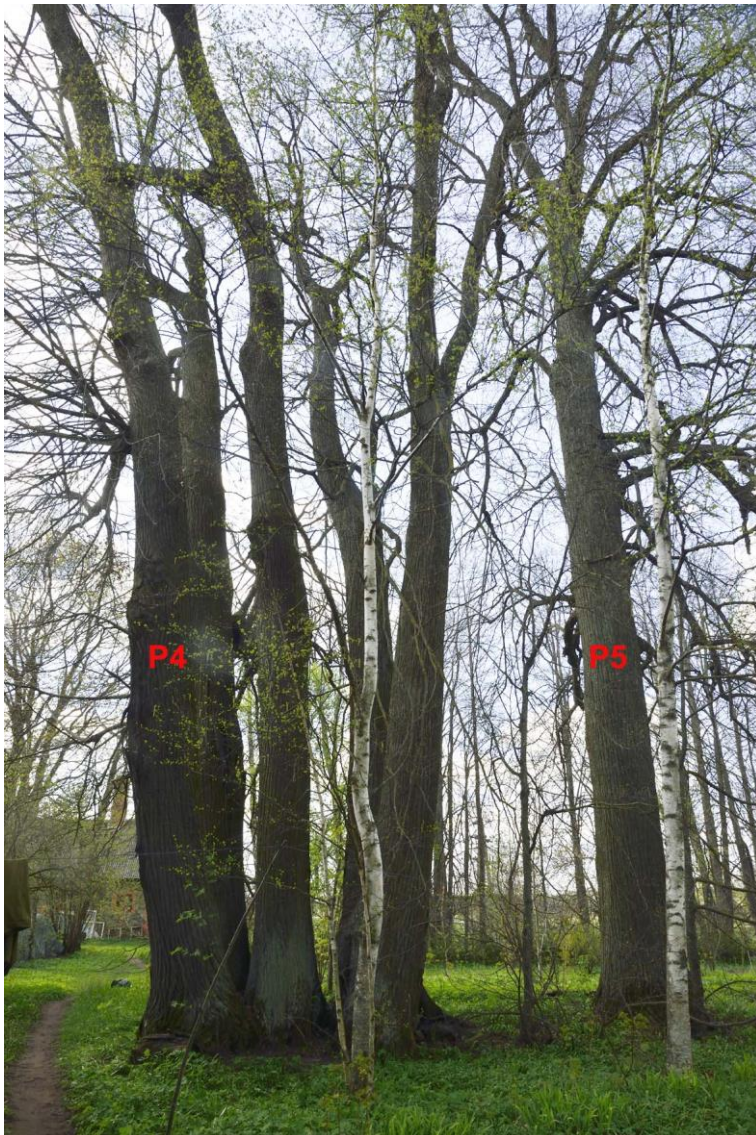

Joonis 1. Kolm jämedaimat tüve P5 (3,65 m), P2 (3,34 m), P5 (3,34 m)

Puude tüvede **kõrgused** olid järgmised (vt. puude tähistusi skeemil 2).

P4, esimesel mõõtmisel 12 m kauguselt 26,0 m, teisel mõõtmisel 16 m kauguselt 24,8 m. Seega kõrgus kahe mõõtmise keskmisena 25,4 m.

P 5 esimesel mõõtmisel 22 m kauguselt 25,8 m, teisel mõõtmisel 25 m kauguselt 26,5 m. Seega kõrgus kahe mõõtmise keskmisena 26,2 m. Teiste puude kõrgus oli väiksem ja jäi vahemikku 21 – 23 m

Joonis 2. Kõrgeim puu P5 oli kõrgusega 26,3 m, kõrguselt teine P4 oli 25,4 m

Puude **võrade läbimõõt** oli mõistlik mõõta ühtsena, sest võrad on üksteisega kokku kasvanud. Võrade ühine läbimõõt oli põhja-lõuna suunas 18 m ja ida-lääne suunas 20 m.

3.2. Tervislik seisund, ohustatus

Puude tervislik seisund oli hea. Tüvemädaniku ja õõnsusi polnud märgata. Vaid P3 tüvel oli näha 4 m kõrgusel tüve vigastus ja tüve mädanikku. Puid võivad ohustada lähima maja elanikud, sest nende seisukohalt võivad tüved olla majale liiga lähedal ning murdumisel hoonet vigastada. Seetõttu võib nende sooviks olla pärnad maha võtta (2).

Joonis 3. Tüved P2 ja P4 on maja poole kaldu ja maja elanikud võivad pidada puid majale ohuks

3.3. Esteetiline, kultuurilooline väärtus

Puude vanus võib olla rohkem kui 100 aastat ja nad on võib-olla istutatud tsaariajal, kui siin tegutses Haage kirikumõis. Nagu näha juuresolevalt arhiivifotolt, olid puud juba pool sajandit tagasi kõrged ja mõjusid tähelepanuväärsete maamärkidena (foto 1). Nende ladvad paistavad praegugi kaugelt ära, kuigi nüüd on puud tihedalt ümbritsetud aiamaade ja teiste puudega.

Foto1. Vaade hoonele ja pärnadele 1967. aastal. Foto: Veljo Ranniku

Esteetiliselt ja kultuurilooliselt väärtuselt on puud kaunis tähelepanuväärsed. Nad näevad kenad ja võimsad välja. Pärimusi puude kohta pole teada. Kui teisalt tuleb kokkuvõtteks tõdeda, et kui võrrelda Haage pärnasid teiste Tartumaa laialt tuntud huvitava välimuse või kultuurilooliselt laialt tuntud põlispärnadega, siis nende seas näivad Haage pärnad üsna keskpärased.

4. Haage pärnade dendroloogilise väärtuse hinnang

Kui võrrelda Haage pärnade tüvede **jämedust** teiste **Eesti** jämedaimate kaitsealuste pärnade omadega, siis ei küündi nende mõõtmed rekordilähedaste mõõtmeteni. Näiteks oli 2010. aastal teadaolevalt Eesti jämedaima, Saaremaal asuva Täri pärna tüve ümbermõõt rinnakõrguselt 6,90 m (5). Aga kaitsealuste pärnade arv, kelle tüve ümbermõõt rinnakõrguselt ulatub üle 4 m (Haage pärnadest märksa jämedamaid), on Eestis teada kümneid (6). Kui aga võrrelda Haage pärnade jämedust ainult **Tartu maakonnas** teadaolevate suurima tüve ümbermõõduga pärnadega, siis on Haage pärnad üsna silmapaistval kohal. Kuigi näiteks, Mäesuitsu (4,95 m), Suur-Konguta (rinnasümberrmõõt 4,84 m), Väike-Konguta pärn (rinnasümberrmõõt 4,68 m) on tüve ümbermõõdult hulga suuremad, mahuvad mõned Haage viiest pärnast (rinnasümberrmõõt üle 3,30 m) ometi Tartumaa jämedamate pärnade esikümnesse (3).

Kui võrrelda Haage pärnade **kõrgust** teiste **Eesti** kõrgeimate pärnade omadega, siis ka siin ei küündi mõõtmed rekordmõõtmete lähedale. Näiteks on teadaolevalt Eesti kõrgeima, Valgamaal Sangaste pargis kasvava pärna kõrgus 37 m (4). Pärnaeksemplare, kelle kõrgus ulatub üle 30 m (Haage pärnadest märksa kõrgemaid), on Eestis mõõdetud üle kümne. Võrreldes Haage pärnade kõrgusmõõte aga vaid **Tartumaa** kõrgemate pärnade mõõtudega, siis on Haage pärnad nende seas üsnagi tähelepanuväärsed. Teadaolevalt kõrgeim Tartumaa pärn asub Järveljal (32,5 m) (1). Puid kõrgusega üle 25 m on teada teisigi. Kuid näiteks Haage kaks kõrgeimat pärna (kõrgused 26,2 m ja 25,4 m) kuuluvad siiski arvatavasti Tartumaal teadaoleva kümne kõige kõrgema pärna hulka.

5 Hinnang ja ettepanekud Haage pärnade looduskaitse alla võtmise kohta

Nagu eelnevast dendroloogilisest hinnangust selgus, ei ulatu Haage pärnade jämedus ja kõrgus Eesti rekordpuude mõõtmete lähedusse. Kuid Tartu maakonna rekordpärnadega võrreldes mahuksid nad nii tüve rinnasümberrmõõdu kui kõrguse poolest siiski esikümne hulka. Kaaludes nende puude esteetilist ja kultuuriloolist väärtust võib öelda, et Tartumaa piirides on need Haage pärnadel olemas, kuigi mitte väga suured. Olulise asjaoluna tuleb arvestada tõsiasja, et puud on sattunud tugeva inimsurve alla ning kui neid looduskaitse alla ei võeta, on võimalik, et mõni lähikonnas asuv elanik taotleb nende mahavõtmist. Seetõttu tasub nad võtta looduskaitse alla kohalikul tasandil.

Kui puud kohaliku omavalitsuse tasandil tõesti looduskaitse alla võetakse, tuleb siiski arvestada teatud oluliste tõsiasjadega. Puud paiknevad tihedalt asustatud alal ning on nüüd ja tulevikus selgeks potentsiaalseks ohuks lähedal asuvale elumajale. Tõsiselt ohtlikuks võivad saada kaks puud (puud P2, P4, vt skeem 2 ja joonis 3), mis asuvad majale kõige lähemal (kaugus 10 m) ning mille ladvaosad on maja poole länгу. Kui mõni neist tüvedest majale

peale kukub, on kahjustused suured. Seepärast soovitatakse nende kahe puu latvu tugevasti kärpida. Kärpida võiks mõlema puu ladvaosa ligi 10 m ulatuses. Kaasata oleks vaja asjatundlikku arboristi. Erandkorras peaks vähendama ka looduskaitsealusest tuleneva piiranguvööndi ulatust. Tavaolukorras kehtestatakse looduskaitsealusele üksikobjektile piiranguvöönd raadiuseks 50 m. Antud juhul peaks piiranguvöönd olema väiksem, sest 5 m raadiusesse jäävad suur osa elumajast, üks abihoone ja mõned peenramaad. Sobiv oleks kehtestada piiranguvöönd puude võrade projektsiooni ulatuses, seega 10 m raadiuses ümber tüvede.

Kirjandus

1. Kangur, Ahto jt. 2015. Üksikpuu kõrguse mõõtmine – Eesti Mets nr. 2, lk. 34-39
2. Püüa, Marko. 2007. Loodusesõbrad leidsid sõjarelva sae- ja kopameeste vastu – Postimees, 1. sept.
3. Relve, Hendrik. 2000. Eesti põlispuud.
4. Relve, Hendrik. 2006. Sangastes mõõdeti Eesti lehtpuuliikide kõrgusi – Eesti Mets nr. 1, lk. 3
5. Relve, Hendrik. 2010. Puude kuulaja.
6. Suuroja, Martin. 2010. Eesti pärnad.